

ULLA WIKANDER

Ensidig fokusering på särart istället för jämställdhet

En central broschyr om skolans jämställdhetspolitik har ensidigt tagit fasta på könsskillnaden. För jämställdheten i skolan innebär det ett stort steg, bakåt om kön blir en organiserande princip, oavsett individuella läggningar och prestationer.

Sofiaskolan på Södermalm i Stockholm har återinvigts efter en renovering som kostat 130 miljoner. Den har fått elevkafeteria, ny gymnastiksal och bildsalar med vid utsikt över Stockholm. I ett entusiastisk reportage i *Svenska Dagbladet* 1 september 1994 får vi veta att "i musiksalen sitter lågstadiets tjejer på röda stolar och killarna på blå för att vara säkra på att tjej- och killbacillerna inte sprids ohejdat". Tack för det! Så slipper vi kanske ifrån så obehagliga incidenter på Sofiaskolan som den som hände på Luleå BB för några år sedan (*DN*, 30.1.1992); nyfödda pojkar hade under en period klänts i "den typiska flickfärgen rosa" eftersom inköpsavdelningen inte kunde tillhandahålla något annat. De flesta mammorna tog saken med ro men några måste medge att det såg "larvigt ut med pojkar i rosa". I skolans lågstadium är det viktigt att pojkar och flickor inte längre behöver råka ut för så trista och upprörande sammanblandningar av våra tydliga markeringar av könstillhörighet.

Vill förändra betydelsen av "jämställdhet"

Visst är vi olika! heter den centrala broschyren om skolans jämställdhetspolitik som kom hösten 1993 från utbildningsdepartementets arbetsgrupp om kvinnligt och manligt i skolan. Gruppen kallar den själv för en "debattbok". Låt gå för det. Men debatten är långt ifrån förbehållslös. *Visst Är Vi Olika* skrivs titeln med stora bokstäver. Sedan ett utropstecken. Missa inte utropstecknet! Det fastslår ett faktum samtidigt som det innehåller en uppfordran

till de tveksamma att verkligen tro på detta. Detta "faktum" får bli rubriken på en samling korta populariserade rapporter från tolv forskare. Vi har kommit låg bort från de genomarbetade, gedigna forskningsredovisningar, som fanns i gamla tiders statliga utredningar. Boken inleds med ett kåseri av *Chris Heister*, gruppens ordförande, som lyckas med en yrkesrådgivare som velat pracka på en språkbegåvad flicka att bli snickare. Genom att fokusera på könens olikheter ska detta inte längre kunna ske, hoppas Heister.

Antologins syfte är att verka för "jämställdhet" men på ett nytt sätt, genom att studera könsskillnader.

Bakgrunden är en önskan om att komma bort ifrån ett kortsiktigt tänkande med tonvikt på "matematisk" jämställdhet. ... En väg att förnya och blåsa nytt liv i jämställdhetsarbetet är därför att fördjupa kunskaperna om könsskillnader och olikheter, öka medvetenheten om könstillhörighetens betydelse för flickors och pojkars olika villkor och förutsättningar i skolan och utforma nya strategier med detta som grund.

Det är uppenbart att gruppen vill förändra innebörden av ordet jämställdhet så att det i sig innefattar, nej, i första hand betyder att beakta sk "könsskillnader".

Jämlikhet mellan kvinnor och män

Vad har ordet jämställdhet tidigare betytt? Det har varit en synonym för "jämlikhet" i politisk bemärkelse. Dvs det var en gång ett ord som

användes när underordnade grupper krävde samma (=lika!) politiska, sociala och ekonomiska möjligheter som de privilegierade i samhället. 1962 skrev *Eva Moberg* i *Kvinnor och människor* att hon föredrog ordet "jämsällldhet" när det gällde kvinnoemancipationen eftersom ord som "jämlighet" eller "likställldhet" alltför lätt tolkades som om vi kvinnor hävdade en simpel "biologisk likhet". Det har förstås aldrig varit fallet. Kvinnors kamp för sin rätt under 1900-talet har aldrig förts med argumentet att vi skulle vara biologiskt identiska med män. Det har bara meningsmotståndare påstått. Dessutom har dessa motståndare till kvinnors lika villkor alltid hotat med att kvinnor som fick "manliga" uppgifter skulle bli "som män", "förlora sin kvinnlighet". De har målat hotbilder om hur attraktionen mellan könen skulle försvinna om kvinnor släpptes fram till jämlikhet med män. Den hotbilden hålls ännu upp för oss!

Kvinnorörelsen har däremot haft som en röd tråd i sina program att påminna om de många likheter som finns mellan människor över könsgränserna, de har påmint om kvinnors lika goda förmåga till att förvärva kunskap och kompetens och hävdlat rätten att använda den i samma utsträckning som män. Kvinnorörelsen har ständigt försökt upphäva samhällets segregering och diskriminering av kvinnor, som oftast fann sin säkraste motivering i kvinnors annorlunda biologi. Ordet "jämsällldhet" i dess mobergska tappning ville alltså visa på denna dubbelhet; vi kvinnor vet att vi föder barn och delvis har kroppar som är annorlunda än mäns men vi vill trots detta behandlas jämlikt och skulle mycket väl kunna stå jämsides med män i samhället. Om vi bara släpptes fram.

"Jämsällldhet" har sedan 1970-talet blivit den svenska statens officiella ord för jämlikhet mellan kvinnor och män. Några av oss kvinnoforskare har i sanningens namn varit bekymrade över detta specialord för relationen mellan kvinnor och män. Vi har tyckt oss se hur ordet "jämsällldhet" har laddats med annat innehåll över tid än det som fanns i ordet "jämlighet". Det är en unik svensk språklig särkonstruktion för just könsjämlikhet. I dag har omvandlingsprocessen av detta ord gått så långt

att "jämsällldhet" i en skrift från ett departement avlägsnat sig helt från det gamla kravet på rättvis och lika behandling. Nu betyder "jämsällldhet" att bejaka det som sedan gammalt i svensk debatt kallats kvinnans "särart".

Heister, kvinna och moderat, har alltså lett oss ungefär hundra år tillbaka i tiden med sin arbetsgrupp om kvinnligt och manligt i skolan. Ett ledande motiv för att tillsätta denna arbetsgrupp för en uppräckning inom skolan formulerades med "– att kunskaperna om *faktiska* könsskillnader och om flickors och pojkars olika behov, villkor och förutsättningar måste fördjupas, breddas, öka och spridas" (min kursivering). Just i en förvissning om att det finns *faktiska* könsskillnader *som kan fastställas, är tidlösa och snarast biologiska* har gruppen arbetat även om den lägger in små brasklappar här och var om att omgivningen också kan ha betydelse. Ingenstans finns ett tydligt resonemang omkring sociala kontra biologiska förklaringar till dagens könsskillnader och – naturligtvis – finns ingenstans en analys med ett klart maktperspektiv på förhållandet mellan kvinnor och män. Genusperspektivet är bortglömt, förtiget, utsuddat.

Biologiserande angreppssätt

Tio forskare har skrivit om skolan och könsskillnader. Utgångspunkten har varit en uppmaning: – Gå ut och finn skillnaderna, berätt sedan varför de finns och kom gärna med rekommendationer. Tre av artiklarna har ett renodlat biologiserande angreppssätt. Forskarna bakom dem har titlar som professor i allmänpsykiatri, forskningspsykolog samt docent vid psykologiska institution. En är alltså läkare i botten med inriktning mot behandling av psykiskt sjuka. Ingen är biolog, genetiker eller någon annan form av naturvetare.

Häftet på 64 sidor är genomgående interfolierat med små utdrag ur uppsatser som skrivits av grundskoleelever. Av båda könen. De handlar om vad barnen vill bli och om "hur de tycker att det andra könet ska vara hemma och i skolan". Som man ropar i skogen får man svar; naturligtvis handlar alla citaten om *skillnader* mellan pojkar och flickor, och därtill mellan vuxna män och kvinnor eftersom det

är vad de små barnen fått i uppgift att skriva om. Sedan har skillnader de kunnat utpeka uppskattats så mycket att deras formuleringar fått utgöra broschyrens genomgående illustrationsmaterial tillsammans med elevernas klatschiga teckningar. Dessa barn har fått klart för sig, tryckt i svart på vitt, att vuxenvärlden tycker att det är viktigt att bestämma skillnaderna mellan könen och är ointresserade av likheterna. Naturligtvis tror dessa oskyldiga ungar därmed att de är något viktigt på spåret. Hur ska de kunna uppfatta att de medverkar i en *kulturell konstruktion* av kvinnligt och manligt i vår historiska epok? Det begriper ju inte ens utredningens ledamöter själva. Inte desto mindre medverkar vi alla i denna kulturella process, där vi *konstruerar och omkonstruerar* förhållandena mellan kvinnor och män. Detta ser man knappast problematiserat i broschyren. Några forskare försöker – det måste sägas och beundras – dra sina bidrag åt det hållet. Det gör t ex *Margot Bengtsson*, psykolog från Lund. Men de försöken drunknar i den allmänna skillnads-nojan som layout-mässigt och övervägande innehållsmässigt präglar alstret.

Patetiskt blir det att följa hur en forskare som psykologen *Britt af Klinteberg* försöker sig på att fastställa ett samband mellan våra hjärnors två delar och kvinnligt respektive manligt beteende. Dessvärre får varje forskare ett ytterst litet sidantal att skriva på. Möjligen skulle hon kunnat argumentera bättre med mera plats. Som det nu är blir det pannkaka av allsammans. Hon varvar försäkringar om att vi alla är individer och att överlappningar mellan kvinnligt och manligt beteende är vanligt med helt motsatta uttalanden om tydliga skillnader mellan könen beteenden och sätt att tänka. Långa resonemang om de två olika hjärnhalvornas kapacitet och funktioner dras in i artikeln men riktigt varför blir aldrig tydligt. Män och kvinnor har ju faktiskt inte en hjärnhalva var, utan vi går omkring med var sin hel hjärna. Utan vidare bevisföring eller förklaringar konstaterar af Klinteberg att "flickor företrädesvis använder sig av en mer vänsterhemisfärisk strategi medan pojkar föredrar en mer högerhemisfärisk sådant vid problemlösning." Strax efteråt kommer igen en reservation för

den stora spridningen mellan pojkar och flickor och vi blir försäkrade om *att det inte finns någon strikt könsgräns att dra*. Ändå påstås flickor "företrädesvis" vara olika. Nämligen olika pojkar. Flickor är noggranna och detaljerade; de kan göra betydelseanalyser av ord. Pojkarna står under större inflytande av en hjärnhalva som visar sig vara "impulsiv, global". Jaha.

Skallforskningen pånyttfödd?

Hjärnforskningen är det modernaste inom den nya sociobiologiska vetenskapen. Hjärntresset drog igång igen i USA i stor skala under slutet av 1980-talet efter att ha legat i träda sedan före första världskriget. Då hade den gått in i en definitiv återvändsgränd. Kanske ska vi vara stolta över att svenska forskare hakar på de senaste forskningstrenderna? En gång i tiden var ju Sverige världsledande på ett närliggande område. *Anders Retzius* fann på ett sätt att mäta skallar, som användes för försök att fastställa skillnader i intelligens och inlärningsförmåga mellan raser och kön. Men det var på 1840-talet. Då utformade Retzius sin metod för mätning av skållångskalliga och kortskålliga, som sedan använts i hela västvärlden. Skallforskningen och den besläktade hjärnstorleksforskningen avsomnade en gång nästan helt eftersom den visade sig enbart kunna stödja flummiga fördomar och inte bidrog med väsentlig, fruktbar kunskap. Men idag har vi den tillbaka igen i en något annorlunda skepnad men sig ganska lik i intentioner och pretentioner.

Själva forskningsinriktningen att söka biologiska förklaringar till mänskligt beteende låg i malpåse efter andra världskriget. Genom nazismen hade det fått ett synnerligen dåligt rykte. Det nuvarande uppsvinget började med genforskningen. I just genen ville man nu söka svaret på mänskligt beteende. Arvet av genuppsättningar skulle kunna förklara både karaktärer och sjukdomar. I USA har man allt ivrigare sysslat med gener sedan 1970-talet. Idag kulminerar intresset i det stora Human Genome Project som ska kartlägga varje möjlig gen och genkonstellation i människan. En annan gren av denna uppmärksamhet på människans biologi har koncentrerats till hormonerna.

Det allra modernaste är en forskning om hjärnhalvor och andra aspekter på hjärnan. Inom alla dessa forskningsområden – gener, hormoner och hjärnan – är drivkraften att förklara mänskligt beteende och människors livsöden (sjukdomar, depressioner, sexuella läggningar, manligt/kvinnligt beteende, tänkandet, bilkörningen, aggressiviteten, krigsbenägenheten m m) utifrån biologin, från kroppen. Grundpremisen för sökandet är att människan till så stor del är en produkt av sin biologi att sådan kunskap kan ge nya möjligheter att begripa och ingripa i våra liv. Det gäller nu "bara" att kunna lokalisera de rätta generna, alternativt hormonerna, hjärnvindlingarna eller hjärnans kopplingsmönster. Människan blir reducerad till vad som finns i hennes uppsättning eller hjärna när hon föds.

Den forskning utgår från att skillnader i strukturer (t ex i formen på hjärnvindlingar eller antalet mätbara hormonpåslag) också betyder skillnader i funktioner och beteendet. Det är där som dessa forskare har sina stora svårigheter. Det tråkiga är att de sällan vill tillstå att det är så gott som omöjligt att göra en enkel koppling mellan t ex mera hormoner och ett socialt beteende. Jag lämnar skolbroschüren för att exemplifiera denna svårighet med en bekant hormonforskning, som diskuteras i den sk "Gröt-i-huvudet-debatten". Den tog fart genom farmakologen och läkaren *Kerstin Uvnäs-Mobergs* forskningsredovisningar som har populariserats av henne själv och journalister som *Maria Borelius* och *Annika Doppling*.

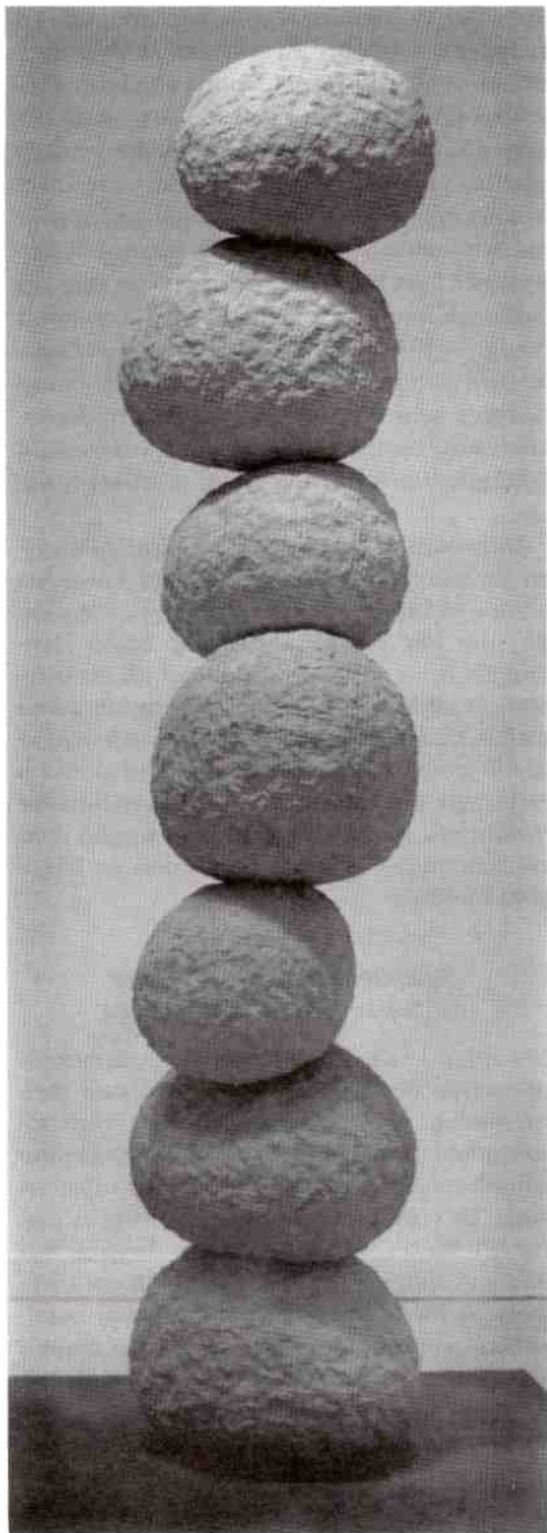
Liten undersökning med många felkällor

Uvnäs-Moberg utgår från amningshormonet oxytocin och har utfört många försök på rator. Från en studie om några få människor drar hon långtgående slutsatser om ett förändrat socialt beteende (se litteraturlistan). Hon mätte halten av oxytocin på förstföderskor som var kvar på BB fyra dagar efter förlossningen och gav dem dessutom ett personlighetstest att fylla i. Ingen deltagande observation gjordes utan kvinnornas egna utsagor var hela testet. Halten av oxytocin steg vid am-

ningstillfällena. Det betvivlar ingen och det var inte heller att ta fram ny kunskap. Vad hände med kvinnornas personligheter genom denna ökning av ett hormon, frågade sig Uvnäs-Moberg. Svaret sökte hon i personlighetstestet. Ingen tidigare kontroll hade gjorts av dessa kvinnors personligheter före graviditeten. Hur skulle man få veta om *förändring* hade ägt rum i dessa kvinnors personligheter? Jo, man ställde helt enkelt dessa förstföderskors test mot något som kallas Karolinska institutets Scale of Personality. Biblioteket på KI har inte kunnat tala om för mig var jag ska hitta originalpresentationen av detta test utan jag stöder mig också här på Kerstin Uvnäs-Mobergs kortfattade presentation i samband med amningsartikeln. Det tycks vara ett personlighetstest som gjordes i slutet av 1970-talet på 200 kvinnor och 200 män för att få fram en genomsnittlig svensk befolknings personlighetsprofiler. Det uppdelades också på kön.

Utifrån en jämförelse med den så framstade 70-talskvinnan konstateras att de ammande kvinnorna var mera avslappnade, mera tåliga inför monotona uppgifter och hade en större önskan att vara andra till lags än genomsnittskvinnan från 70-talet. Därifrån har Uvnäs-Moberg och andra dragit slutsatsen att ammande kvinnor blir mindre kapabla till och intresserade av intellektuellt tankearbete. I sin sammanfattning skriver Uvnäs-Moberg att "Förmågan att inte uttråkas av monotona uppgifter är oerhört värdefull när kvinnan under månader och år ska syssla med monotona saker som att amma och ta hand om sitt barn." Hon drar dessutom ganska långtgående slutsatser om kvinnors villighet att lyda andra ("social desirability"). Allt detta utifrån en studie av ett litet antal kvinnor fyra dagar efter en förlossning.

Många invändningar kan göras mot hennes metod och studerande på grundnivån inom samhällsvetenskaperna skulle omedelbart kunna peka ut många felkällor. Hennes undersökningsgrupp är liten. Kontrollgruppen är 70-talskvinnan. Kanske var genomsnittskvinnan på den tiden mera politiskt intresserad än den vanliga 90-talskvinnan? Varför inte en kontrollgrupp närmare i tid? Varför inte kontrollera t ex dessa nyfödda barns pappor och se om

Ragna Beylin. Gubbe. Götländsk kalksten, målad med silikatfärg.

deras samhällsintressen var mindre än vanligt när de just blivit fäder? Varför inte jämföra med en grupp kvinnor (kanske också män) som nyligen genomgått t ex en genomgripande operation? Eller nyligen adopterat ett barn. Eller kunde inte Uvnäs-Moberg tagit reda på några av de mammor som inte låg kvar på sjukhuset på fjärde dagen – kanske de inte visat upp samma "lydiga" personlighetsprofil?

Psykologen Margot Bengtsson har visat att kvinnlighets- och manlighetsprofiler ändras med varje studentgeneration. Kanske det är så illa att Uvnäs-Mobergs studie av de ammande mödrarna enbart visar att kvinnors självbild, den uppfattning de har av vad en bra mor bör vara och som de försöker leva upp till, har förändrats under 1980-talet. Kanske mäter studien enbart social och kulturell förändring över ett tiotal år! Den tolkningen är lika trolig som att studien skulle säga något konkret om sambandet mellan oxytocinhalt och socialt beteende. Undersökningen säger inget alls om hur unga mammor kommer att uppföra sig under kommande "månader och år."

Att denna typ av forskning kan säga väldigt lite om varför människor ändå uppenbarligen *förändras* är självagt. Den kommer givetvis fram till en kvinnosyn, som anser att en idealiserad "traditionell" modersroll är mera "naturlig" än en modernare. Denna forskning bygger på mätningar av olika biologiska aspekter på sina undersökningsobjekt. I slutändan brukar det finnas en halvt dold rekommendation för något socialt förhållningssätt. Uvnäs-Moberg vill se kvinnorna ta hand om sitt barn under "månader och år". Ambitionerna inom denna forskning är en biologisk ingenjörskonst som definitivt ställer den s k sociala ingenjörskonsten i skuggan. Här gäller både normering och omprogrammering.

Fräcka slutsatser utan referenser

Sten Levander, professorn i allmänpsykiatri, hyser i sin artikel "Biologiska skillnader i intelligens mellan könen förstärks i den svenska skolan" inga som helst tvivel på att det finns biologiska förklaringar till pojkars och flickors olika villkor i skolan. För att vara riktigt över-

tygande går han 200 miljoner år tillbaka och följer sedan jordens och djurarternas utveckling fram till våra dagar.

Jag blir alltid full i skratt när jag läser påståenden om vad stenåldersmänniskorna gjorde (ingen vet ju *vad* de hade för sig egentligen) och att det skulle förklara dagens samhälle. Men jag känner bara olust när jag läser fraser som "Cro-Magnon-människans historia är från början fylld av expansionslust och dystra konsekvenser för dem som är i vägen." Levander tycks njuta av att tillhöra den sorten. Jag antar för övrigt att han bara talar om den manliga hälften av "Cro-Magnon-människan". Min motvilja skulle han säkert bara förklara som kvinnlig och beroende av någon vindling i min "Corpus Callosum", som den del av hjärnan kallas i vilken man vanligtvis letar efter skillnader mellan män och kvinnor. Eller tror han att skillnaderna mellan könen kanske snarare finns att finna i "splenium"? Varför inte i hypotalamus som står i förbindelse med produktionen av könshormonerna? Där håller andra för troligt att könsskillnaderna ska kunna hittas. Sten Levander är oklar på den och flera andra punkter.

Det verkar som om Levander är mest fascinerad av forskningen kring de så kallade två hjärnhalvorna. Den amerikanska biologen *Anne Fausto-Sterling* har gjort en översikt över de vetenskapliga verk som fram till 1992 skrivits om dessa hjärnhalvor. Levander ger oss inte referens till vilka forskares resultat han närmast lutar sig mot men konstaterar ändå helt fräckt att till och med feminister idag anser att kvinnor och män är olika i begåvning. Levander skriver också att människan är unik i det avseendet att könsskillnaderna är större i den mänskliga hjärnans konstruktion och utveckling än vad man kan se hos djuren. Ett så överraskande och unikt påpekande skulle onekligen varit i behov av en precis referens. Fausto-Sterling gör en klar redovisning av de forskningsresultat som ligger bakom hypoteserna om att kvinnor skulle ha en större språkbegåvning och män en större "viseo-spatial, s k ingenjörsbegåvning" på skillnaderna i kontakterna mellan de två hjärnhalvorna och deras utveckling. All denna forskning bygger med nödvändighet på ganska små urval av

individer, ett hundratal som mest men ofta på grupper om 44 eller 16 individer. Varför med nödvändighet? Jo, för att kunna mäta och konstatera skillnader i hjärnan måste man gå tillväga på två sätt: antingen skär man i avlidnas hjärnor eller så scannrar man levande människors hjärnor. Båda tillvägagångssätten är metodologiskt riskabla. Döda hjärnor förändras när livet har flytt. Scannrar kan inte lätt tydas och ger därför ganska osäkra resultat. I många av försöken har åldern i hjärnmaterialet varit skiftande och därmed tillkommer nya faktorer som kan förklara skillnader. Resultaten av de undersökningar som gjorts fram till 1992 gav inte konsistenta och entydiga resultat.

Intressantast i historien om hjärnforskningen är kanske mediernas roll. De har – på samma sätt som Levander – ofta dragit slutsatser som blir ytterst tillspetsade. Själva knytningen av en observerad skillnad till ett beteende är alltid svår att göra. Överlappningarna mellan flickor och pojkar, kvinnor och män är därtill stora i försöken. Varför vill man då till varje pris generalisera till tydliga skillnader mellan just könen? Vad vill man uppnå med konstaterandet att våra beteenden är biologiskt bundna?

Rekommenderar segregering av pojkar och flickor i skolan

Levander – och utbildningsdepartementet – vill utifrån dessa ytterst osäkra samband mellan biologi och begåvningsprofiler göra rekommendationer som kan få långtgående konsekvenser för pojkar och flickor i dagens skola. De rekommenderar segregering av pojkar och flickor; de vill se olika studiegång och skilda grupper. En gång i tiden tillkom flickskolorna för att unga kvinnor inte skulle behöva läsa i samma studietakt och samma ämnen som pojkar – den tidens läkare menade att flickorna inte skulle anstränga sina hjärnor med matematik och latin och inte heller plugga hårt under de åren som deras reproduktiva organ skapades. Då kunde deras kommande barn bli små och klena. Segregeringen av flickor upphävdes sedan för att samhället började se på pojkar och flickor som i lika stort behov

av samma sorts kunskaper och dessutom kapabla att ta emot dem utan skadliga följder.

Levander talar idag om nya biologiska skillnader och motsatser, som ännu är ytterst bräckligt bevisade. Flickor skulle vara mottagliga för inläring tidigare än pojkar men deras "tönster" mot lärdomsinhämtning skulle stänga tidigare, i och med puberteten. Därför borde flickor tränas hårt tidigare än pojkar eftersom det efter en viss ålder är nästan kört för flickor att fatta något medan pojkar når allt högre höjder av mottaglighet. Utifrån detta närmast hypotetiska resonemang där den seriösa forskaren och uttolkaren också ser stora överlappningar mellan könen, vill så professor Levander i praktiken förändra stora delar av den svenska skolan.

Det är bara under ett par, tre decennier som vi har haft en konsekvent samskola i Sverige. Många av dagens femtioåringar fick pli i en flickskola. Vi vet att pojkar och flickor i dagens skola dels betar sig annorlunda, dels behandlas olika. Många undersökningar visar att pojkar bråkar mera men får mest uppmärksamhet. Flickor förbises men är ofta duktiga. Den stora frågan är, om vi ska ta dessa skillnader som uttryck för oföränderlig biologisk olikhet eller som uttryck för att pojkar inte fostras och hämmas så kraftigt som flickor? Ska vi se det som uttryck för samhällets olika värderingar av kvinnligt och manligt eller ska vi se det som givna kroppsliga premisser för inläring? Jag skulle se det som ett stort misslyckande för en jämlikhetspolitik i skolan om en förnyad segregering skulle bli modellen för att komma tillrätta med dessa skillnader. En segregering skulle göra klart för båda parter, pojkar och flickor, att överlappningar knappast finns, att de två grupperna är oförenliga när det gäller vetenskap och bildning och igen öka alienationen och frustrationen mellan ungdomar i viktiga år när bilder av det motsatta könet formas.

Nu och då framträder i våra dagar en begåvad kvinna i sina bästa år och utbrister "Se bara på mig! Så här lyckad blev jag för att jag gick i flickskola!" Kanske det. Men inte alla tjejer från flickskolan klarade sig utmärkt. Vi fick inte den stora expansionen på arbetsmarknaden av unga kvinnor. De stora kvinnokraven

kom inte förrän flickskolorna var under nermontering. Om flickskolorna varit den grund för kvinnoemancipation, som somliga vill göra dem till, borde vi inte då ha kommit betydligt längre än idag? Min egen erfarenhet – också den bara en enstaka sådan – var rakt igenom negativ av den disciplinering, likriktning och kontroll som utövades på flickskolan Magdeburg i Uppsala på 1950-talet samtidigt som en ohejdad mobbing tilläts pågå. Min flickskola var en mardröm.

I dag tycks många unga flickor, som kommer till universitet eller börjar ett arbete, starta utifrån en starkt förvissning om att det är deras resultat som kommer att räknas – inte deras kön. Den förvissningen har vår samskola gett många av dem, trots alla dess brister. Det är *efter* skolan som diskriminering och nedvärdering blir verkligt uppenbar och kännbar. Då formas under några år en stark frustrering hos många unga kvinnor. Det är postgymnasial utbildning och arbetsliv som i betydligt högre grad än skolan diskriminerar kvinnor. Där råder redan en stark segregering. Naturlig, säger kanske Levander och Uvnäs-Moberg – vi är väl några stycken som inte riktigt tycker på samma sätt. Det vore att ta ett stort steg bakåt när det gäller jämlikheten mellan kvinnor och män, om vi skulle planera om skolan så att kön blev en organiserande princip oavsett individuella läggningar och prestationer.

LITTERATUR

- Visst är vi olika! En antologi för kunskap och debatt om likheter och olikheter mellan flickor och pojkar och deras olika villkor och förutsättningar i skolan*, från Arbetsgruppen Kvinnligt och Manligt i skolan, Stockholm, Utbildningsdepartementet, oktober 1993.
- Vi är alla olika. En åtgärdsrapport om jämställdhet i skolan som en pedagogisk fråga och ett kunskapsområde (Ds 1994:98)*, Stockholm, Utbildningsdepartementet, 1994.
- "Gröt-i-huvudet-debatten", se bl a *Aftonbladet*, 20 juli, 23 juli, 27 juli, 30 juli, 3 augusti, 6 augusti, 16 augusti, 18 augusti, 1 september 1993; *Karriär och kön. Om kvinnor och vetenskap*, debattartiklar ur Upsala Nya Tidning, 20 inlägg 7 april 1993 till januari 1994, broschyr; *Svenska Dagbladet*, 3 februari 1994 "Kvinnors och mäns olikheter en tillgång" av Ann Falkinger; *Dagens Nyheter*, 14 april 1994 "Sluta förneka skillnaden" av Annika Dopping.

- Ruth Bleier, *Science and Gender. A Critique of Biology and Its Theories on Women*, New York, Pergamon Press, 1984.
- Ida Blom, "Hjernen kan ikke udvikle sig samtidigt med ovarierne ... Kvindelige pionere i den medisinske profession omkring 1900", *Manliga strukturer och kvinnliga strategier. En bok till Gunhild Kyle, december 1987*, red B Sawyer och A Göransson, historiska institutionen, Göteborg, 1987.
- Cynthia Eagle Russett, *Sexual Science. The Victorian Construction of Womanhood*, Cambridge Mass & London, Harvard Univ Press, 1989.
- Anne Fausto-Sterling, *Myths of Gender. Biological Theories about Women and Men*, revised edition, includes a new chapter on Brain Anatomy, Sex Differences, and Homosexuality, Harper Collins BasicBooks, 1992.
- Sten Levander, "Tar skolan hänsyn till könsskillnader?", *Nämmanen*, Nr 2, Årg 17, 1990.
- R. C. Lewontin, "Women Versus the Biologists", *New York Review of Books*, April 7, 1994.
- Eva Moberg, *Kvinnor och människor*, Stockholm, Bonniers, 1962.
- Kerstin Uvnäs-Moberg m fl, "Personality traits in women 4 days postpartum and their correlation with plasma levels of oxytocin and prolactin", i *J Psychosom Obstet. Gynaecol* 11 (1990) 261-273.

SUMMARY

"Different? Of course we are!" is the title of a pamphlet published in 1993 by the committee for gender-related conditions in school, set up by the Ministry of Education. *Ulla Wikander* argues that it seems as if the committee has set out to change the Swedish term "jämställdhet" from meaning "equal opportunities", to meaning "sex differences".

Ever since the 1970's, the term "jämställdhet" has been the official Swedish term for equality between the sexes. "Jämställdhet" is a unique linguistic construct in Swedish, intended to mean just equality between the sexes rather than between social classes. In this account of the equal opportunities policy in education, ten researchers have written about school and gender differences. Three of the articles have a decidedly biological perspective. *Sten Levander*, professor of General Psychiatry, demonstrates in his article that there are no doubts whatsoever that there are biological explanations of the different conditions for boys and girls in the classroom. But his evidence is very thin – insofar as he gives any references at all for his allegations.

Nowhere in this pamphlet is there an explicit discussion of social versus biological explanations of the gender differences we see today, nor is there an analysis with a distinct power perspective of the relationship between women and men.

Professor Levander – and the Ministry of Education – recommend segregation of boys and girls. Dr Wikander maintains that it would definitely mean a considerable backlash with regard to equal opportunities for boys and girls, if we were to reprogramme our schools making gender the organizing principle regardless of the individual student's disposition or achievement.

Ulla Wikander
 Department of Economic History
 Uppsala University
 P O Box 513
 S-751 20 Uppsala